

حکم فقهی محصولات تراریخته و فروریخته

گردآوری و تألیف:

سید صادق حسنی

www.ketab.ir

سرشناسه	: حسنی، سیدصادق، ۱۳۶۸-
عنوان و نام پدیدآور	: حکم فقهی محصولات تراریخته و فروریخته/ گردآوری و تألیف سیدصادق حسنی.
مشخصات نشر	: تهران: موسسه آموزشی تألیفی ارشادان، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۰۸-۲۳۱۵-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: گیاهان تراریخته -- قوانین و مقررات - ایران Transgenic plants -- Law and legislation -- Iran
رده بندی کنگره	: KMH۱۲۱۰
رده بندی دیویی	: ۶۳۱/۵۲۳۳۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۱۶۹۲۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

مؤسسه آموزشی تألیفی ارشادان

■ نام کتاب:	حکم فقهی محصولات تراریخته و فروریخته
■ گردآوری و تألیف:	سیدصادق حسنی
■ ناشر:	آموزشی تألیفی ارشادان
■ ویرایش:	اول
■ نوبت چاپ:	اول ۱۴۰۰
■ حروفچینی و صفحه آرایی:	www.irantypist.com
■ طراح و گرافیست:	www.irantypist.com
■ شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۰۸-۲۳۱۵-۵
■ شمارگان:	۱۰۰۰
■ مرکز خرید آنلاین:	www.arshadan.com www.arshadan.net
■ مرکز پخش و توزیع:	۰۲۱۴۷۶۲۵۵۰۰
■ قیمت:	۵۰۰۰۰ تومان

پیشگفتار ناشر:

به نام ایزد دانا که آغاز و انجام از آن اوست

هرگز دل من ز علم محروم نشد کم ماند ز اسرار که مفهوم نشد
اکنون که به چشم عقل در می نگرم معلوم شد که هیچ معلوم نشد

ای دانای بی همتا، ای بخشنده ایی که ناخواسته عطا فرمایی و هر نیازمندی را به عدالت بی نیاز گردانی، مگر اینکه نالایق باشد و آن عنایت را به بازگونه از دست دهد. در عرصه پیشرفت تکنولوژی در هزاره سوم، هنوز نیاز بر مطالعه کتاب در کنار استفاده از منابع کامپیوتری و اینترنت احساس می شود. از این بابت خوشحالیم که می توانیم در جهت اعتلای علم، دانش و فرهنگ کشور قدمی هر چند کوچک برداریم.

و من الله التوفیق

دکتر شمس الدین یوسفیان

مدیر مسئول انتشارات ارشدان

فهرست مطالب

۱۵.....	پیشگفتار.....
۱۷.....	فصل اول: نگاهی به اهمیت و ضرورت موضوع.....
۱۹.....	مقدمه.....
۲۰.....	اهمیت و جایگاه موضوع.....
۲۱.....	ضرورت توجه به موضوع.....
۲۱.....	مروری بر پژوهش‌های مرتبط با موضوع.....
۲۳.....	فصل دوم: مفاهیم و کلیات.....
۲۵.....	مبحث اول: مفاهیم.....
۲۵.....	۱. ژنتیک.....
۲۵.....	۲. مهندسی ژنتیک.....
۲۸.....	۳. جهش ژنتیکی.....
۲۹.....	انواع جهش.....
۳۰.....	۴. تراریخته.....
۳۱.....	۵. فروریخته.....
۳۲.....	۶. محصول تراریخته.....
۳۳.....	۷. حکم فقهی.....
۳۷.....	مبحث دوم: کلیات.....
۳۷.....	۱. تاریخچه.....
۳۹.....	۲. مراحل مهندسی ژنتیک.....
۴۰.....	۳. حیطه مهندسی ژنتیک.....

۴. پیامدهای فناوری مهندسی ژنتیک در راستای تولید و مصرف محصولات تراژنی (تراریخته و
 فرو ریخته)..... ۴۱
- بیوتکنولوژی و علوم پزشکی..... ۴۱
- کشاورزی..... ۴۴
- دام پروری..... ۴۵
- زیست محیطی..... ۴۸
- صنعت و تجارت..... ۵۰
- امنیت ملی..... ۵۲
۵. نظر موافقین و مخالفین در عرصه‌ی مهندسی ژنتیک و بیوتکنولوژی..... ۵۶
- نظر موافقین..... ۵۷
- نظر مخالفین..... ۶۲
- فصل سوم: حکم فقهی..... ۷۳
۱. ادله‌ی فقهی..... ۷۵
- آیات..... ۷۵
- ادله موافقین تولید و مصرف محصولات تراریخته از آیات..... ۷۵
- ادله مخالفین محصولات تراریخته از آیات..... ۷۸
- روایات..... ۸۷
- ادله موافقین تولید و مصرف محصولات تراریخته از روایات..... ۸۷
- ادله مخالفین تولید و مصرف محصولات تراریخته از روایات..... ۸۸
- عقل..... ۹۷
- ادله عقلی موافقین تولید و مصرف محصولات تراریخته:..... ۹۷
- ادله عقلی مخالفین تولید و مصرف محصولات تراریخته:..... ۱۰۰
۲. قواعد فقهی و اصولی..... ۱۰۵
- قواعد فقهیه..... ۱۰۵

۱۰۶	قاعده لاضرر
۱۱۱	قاعده استحاله
۱۱۵	قاعده انتقال
۱۱۸	قاعده نفی سبیل
۱۲۰	قاعده عقلی وجوب دفع ضرر محتمل
۱۲۴	قاعده‌ی سعی بر فساد
۱۲۵	قاعده‌ی اِثم
۱۲۵	قاعده اتلاف
۱۲۶	قاعده تسلیط
۱۳۲	قواعد اصولیه
۱۳۳	اصل اباحه
۱۳۵	اصل برائت
۱۳۵	اصل احتیاط
۱۳۷	معین کردن دایره جواز و حرمت فقهی مسئله
۱۳۷	موضع فقهاء نسبت به اقدامات ژنتیکی
۱۴۱	نظر برگزیده؛ دووجهی بودن مسئله
۱۴۵	فصل چهارم: احکام فقهی مترتب بر محصولات تراریخته
۱۴۷	۱. آموزش و پژوهش در علم مهندسی ژنتیک
۱۴۹	۲. آزمایش ژنتیکی
۱۵۱	۳. تولید محصول
۱۵۲	۴. توزیع و تجارت و کسب با محصول
۱۵۴	۵. مصرف محصول
۱۵۷	فصل پنجم: نتایج و پیشنهادها

- ۱۵۹.....پیشنهادهای عملیاتی: نتایج و ارائه راهکارهایی برای نهادهای حکومتی
- ۱۶۰.....نتیجه
- ۱۶۱.....پیشنهادات
- ۱۶۲.....منابع

پیشگفتار

در علم مهندسی ژنتیک، به هر گونه تغییر در ساختار و بافت مولکولی حیوان و گیاه از طریق خارج کردن ژن و دی ان ای اولیه از مسیر رشد طبیعی را که به صورت کاهش ژن یا وارد کردن ژن جدید به خزانه مولکولی گیاه یا حیوان صورت می‌گیرد تراریخته یا فروریخته می‌گویند. بررسی حکم فقهی محصولات تراریخته و فروریخته به عنوان یکی از دستاوردهای علم مهندسی ژنتیک از منظر متخصصین و پژوهشگران و فقهاء است که در قالب بیان دیدگاه‌های موافقین و مخالفین که در همین راستا با عنایت به اینکه موضوعی با عنوان تراریخته و فروریخته، در اسناد شرعی وجود ندارد، فقهاء و پژوهشگران دینی برای کشف زوایای مختلف، موضوع مذکور را در اسناد عام شرعی که ناظر به گستره جواز و عدم جواز تغییر خلقت است، پیگیری کردند، از این رو پژوهشگران و فقهاء با توجه به تعریف و تبیینی که متخصصین عرصه‌ی مهندسی ژنتیک از فرایند تغییرات ژنتیکی در موجودات زنده مطرح کرده‌اند به بیان نقطه نظرات خویش در قالب مسئله‌ای تحت عنوان اینکه تغییراتی که در مخلوقات بر اساس مهندسی ژنتیک و اصلاح ژن صورت می‌گیرد، بر اساس اسناد عام شرعی در فقه چه حکمی دارد؟ پرداخته‌اند. فلذا عده‌ای از پژوهشگران و فقهاء با اشاره به آیات دال بر جواز تسخیر و تصرف از جمله سوره جاثیه: آیه ۱۳ و نیز سوره لقمان: آیه ۲۰ با مضمون اینکه خداوند از تسخیر آسمان و زمین برای انسان سخن گفته است، اقدامات ژنتیکی را مطلقاً جایز دانستند و در مقابل عده‌ای دیگر از فقهاء و پژوهشگران با استناد به آیات دال بر حرمت تغییر در مخلوقات از جمله سوره نساء: آیه ۱۱۹، تغییر در خلقت را امر شیطان معرفی می‌کنند و معتقدند تغییراتی که در مخلوقات بر اساس مهندسی و اصلاح ژن صورت می‌گیرد، کاری خلاف اراده و خواست الهی محسوب می‌شود. در نتیجه از عنوان حرمت تغییر خلق الله به عنوان قانون کلی و کبرای استدلال خویش در قالب یک مبنای فقهی و دینی، بهره می‌برند و مهندسی ژنتیک و محصولات تراریخته و فروریخته حاصل از این فرایند را، به عنوان مصداق و صغرای قیاس مطرح می‌کنند و نهایتاً اقدامات ژنتیکی را مطلقاً جایز ندانسته و حکم به حرمت آن می‌دهند. این اختلاف دیدگاه در حالی است که بشر از ابتدای خلقت برای افزایش تولیدات کشاورزی و دام‌پروری در جهت تأمین خوراک و پوشاک خویش به عنوان نیازهای اولیه، همواره به دنبال گیاهان و حیواناتی بوده است که محصول بیشتری تولید کند و نسبت به انواع آفات و بیماری‌ها مقاوم‌تر باشند فلذا با تلاقی حیوانات دارای صفات برگزیده و اصلاح

گیاهان، گونه‌های مقاوم و پر محصول مورد نظرش را ایجاد نموده است. حال با توجه به دیدگاه‌های مذکور نباید از این نکته غافل شد که در دوران معاصر با پیشرفت تکنولوژی و فناوری در عرصه‌ی زیست فناوری، نوع جدیدی از ابزار و فناوری در اختیار بشر قرار گرفته است تا با سرعت در مسیر تغییر ژنوم گیاهان و حیوانات و حتی در انسان‌ها با استفاده از روش‌های ژن درمانی بسیاری از بیماری‌های ژنتیکی که با روش‌های موجود قابل علاج نیستند را درمان و بهبود ببخشد به طوری که موافقین این عرصه معتقدند که در روش مهندسی ژنتیک نسبت به روش‌های اصلاح انتخابی که توسط گذشتگان صورت می‌گرفت، می‌توان به راحتی به نتایج مورد نظر خویش دست یابند البته این کتاب با توجه به دیدگاه‌های موافقین و مخالفین به تبیین تفاوت‌های مطرح شده بین اصلاح ژن به روش سنتی و تغییرات ژنتیکی در مهندسی ژنتیک هم اشاره کرده است؛ و همچنین با تبیین همه جانبه از مفاهیم دخیل در موضوع و بیان تاریخچه علم مهندسی ژنتیک و حیطه‌های آن و بیان دیدگاه موافقین و مخالفین به همراه آیات و روایات و دلایل عقلی که توسط طرفین مورد استناد قرار گرفته و آثار مثبت و منفی اقدامات ژنتیکی در عرصه‌های مرتبط البته به همراه عمده قواعد فقهی و اصولی که در فرایند استنباط حکم شرعی مورد استفاده قرار گرفته و دسته‌بندی مواضع فقهاء و پژوهشگران دینی، سعی شده است تا محققین با در نظر گرفتن این امور بتوانند در مسیر استنباط حکم شرعی مسیر درست را بیمایند. لازم به ذکر است که ما قصد داریم نظر موافقین و مخالفین را مورد تحلیل قرار دهیم و جنبه‌های دیگر از ابعاد فقهی را مورد کنکاش و مذاقه قرار دهیم که در راستای آگاهی بخشی به مراکز حکومتی در سطح قوای سه گانه خصوصاً وزارت خانه‌های مهم کشاورزی، صنعت و تجارت، پزشکی، امنیت ملی و غیره است و دایره جواز و حرمت را از منظر فقهاء در قالب‌های مذکور مطرح خواهیم کرد.

در این کتاب سعی می‌شود در ابتدا مضرات مصرف محصولات تغییر یافته از حیث کمی و کیفی و خارج از بافت طبیعی خود و ایجاد شدن آثار مخرب برای سلامت جامعه بشری و استیلای ابرقدرت‌ها بر جوامع مطرح گردد. سپس مفادی همچون آموزش، آزمایش، تولید، توزیع، مصرف، صادرات، واردات و امنیت ملی در مسئله محصولات تراریخته و فروریخته، از منظر فقهی بررسی شود.